

Носик Олексій Іванович
Директор ТОВ «Зарічний», Криворізький район

Лисевич Сергій Григорович
кандидат економічних наук, м. Кривий Ріг

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-484-2-14>

ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕРСПЕКТИВНИХ НАПРЯМКІВ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА В УКРАЇНІ

Інтеграція України в ЄС передбачає і інтеграцію сільсько-господарського виробництва, яке є важливою складовою економіки країни. Розгляд відмінностей сільського господарства України від ЄС дозволить сформувати перспективні напрямки розвитку сільського господарства України.

Сільськогосподарське виробництво України відрізняється від європейського за такими напрямками:

- за структурою сільськогосподарської продукції;
- за організаційно-правовими формами суб'єктів господарювання;
- за регулюванням з боку держави. Розглянемо ці напрямки детальніше.

На рисунках 1 та 2 представлено структуру сільсько-господарського виробництва ЄС та України.

**Рис. 1. Виробництво сільськогосподарської галузі
(% від загального виробництва, ЄС, 2023 р.) [3]**

Рис. 2. Структура продукції сільськогосподарства за її видами в Україні [5, с. 129]

З рисунків 1 і 2 можна зробити такі висновки:

- у структурі продукції сільськогосподарського виробництва України переважає продукція рослинництва, причому простежується динаміка її збільшення;
- продукція сільськогосподарського виробництва в ЄС більш збалансована, в ній близько 50% займає рослинництво і близько 40% продукція тваринництва. Невелику частину займають інші послуги;
- структура сільськогосподарської продукції ЄС більше відповідає інтересам суспільства, оскільки вона забезпечує всіма необхідними продуктами харчування населення.

Таким чином, можна стверджувати, що в ЄС розвиток сільського господарства підпорядковується інтересам суспільства.

На рисунках 3 та 4 представлено розподіл підприємств за площею сільськогосподарських угідь.

Аналіз розподілу сільськогосподарських підприємств за площею оброблюваних земель в ЄС та Україні дозволяє зробити такі висновки:

- в ЄС основну частину сільськогосподарських підприємств займають підприємства із площею земель до 5,0 га, в Україні ж від 20 до 500 га;

– у ЄС підприємства з площею оброблюваних земель понад 100 га становить близько 4%, в Україні ж 51,2%.

Рис. 3. Розподіл підприємств за площею сільськогосподарських угідь в Україні в 2023 р., % [5, с. 132]

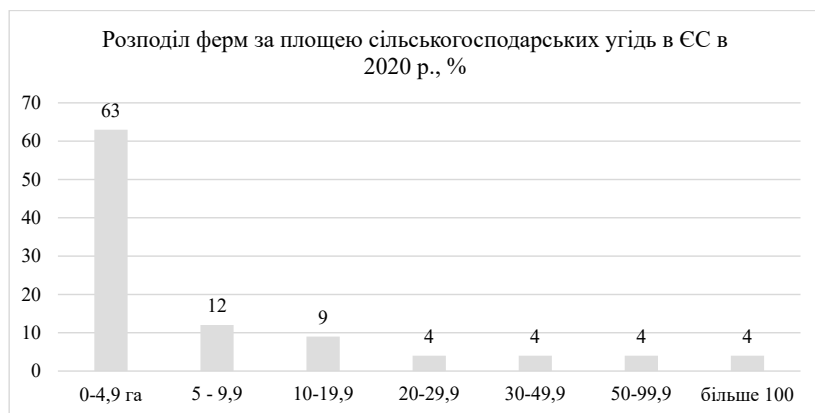

Рис. 4. Розподіл ферм за площею сільськогосподарських угідь в ЄС [7]

Ці дані свідчать про високий рівень концентрації сільськогосподарських угідь в Україні за окремими підприємствами.

Сьогодні у сільськогосподарському виробництві України велику роль відіграють агрохолдинги. Згідно зі статистичними даними,

лише 10 провідних агрохолдингів України у 2024 році обробляли 2892,6 тис. га землі, що становить 16,7% від загальних сільськогосподарських угідь [6].

Вчені виділяють як позитивні, так і негативні риси агрохолдингів.

До позитивних сторін діяльності агрохолдингів, вчені відносять: можливість залучення значних інвестицій; організація ефективної системи виробництва; забезпечення якісного експорту; впровадження нових технологій.

До недоліків агрохолдингів вчені відносять: незбалансованість аграрного та сільського розвитку; виробництво монокультур [1, с. 285].

Агрохолдинги у нинішньому вигляді становлять загрозу малим та середнім підприємствам. Вони негативно впливають на збалансований сільський розвиток та поселенську мережу. Діяльність агрохолдингів викликає ріст безробіття в сільській місцевості, недобросовісну конкуренцію за оренду землі по відношенню до малих та середніх підприємств. Їх діяльність пов'язана нераціональним використанням сільськогосподарських угідь, відстороненням від розвитку сільських територій [8, с. 34–35].

Існують також певні відмінності у підході державного регулювання розвитку сільськогосподарського виробництва.

У ЄС розвиток сільськогосподарського виробництва та сільських територій здійснюється відповідно до САП (спільної аграрної політики). Нова САП підкреслює центральну роль ферм та фермерів у створенні та розвитку сільських територій, у збереженні довкілля та у захисті якості продуктів харчування і здоров'я. Фермерів розглядають як центр сільських громад Європи [7].

САП ЄС спрямована на забезпечення зайнятості в сільському господарстві й стабільного майбутнього європейських фермерів [2, с. 92].

Для виконання такої ролі фермери ЄС отримують значні дотації із бюджету, які викликані тим, що сільськогосподарське виробництво пов'язане з великими ризиками: зміною погоди, хворобами рослин та тварин, що можуть привести до значних втрат.

В Україні ситуація із державною підтримкою сільськогосподарських виробників значно інша. Вони практично не

отримують фінансової допомоги. Слід нагадати, що в Україні, починаючи з 1998 року, для агросектора діяв спеціальний режим оподаткування податком на додану вартість, який дозволяв акумулювати кошти з ПДВ на спеціальних рахунках для власних потреб виробників. Цей спеціальний режим позитивно впливав на фінансову стабільність виробників сільськогосподарської продукції і був ефективним інструментом державної допомоги. Його ліквідація та відсутність фінансової підтримки від держави негативно відображається на ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств [4].

Розглянуті документи дозволяють зробити такі висновки:

- у ЄС основною дійовою особою у розвитку сільськогосподарського виробництва та сільських територій розглядають фермерів, а не великих виробників сільгосппродукції;
- у ЄС саме фермери стають головним чинником розвитку як сільськогосподарського виробництва, так і відповідних територій;
- в Україні не прийнята ефективна аграрна політика розвитку сільського господарства та сільських територій, а сільськогосподарські підприємства не отримують достатньої фінансової допомоги від держави.

На підставі проведених досліджень можна зробити такі висновки щодо перспективних напрямків розвитку сільськогосподарського виробництва в Україні:

- розвиток фермерства і на цій основі розвиток кооперації між сільгоспвиробниками;
- покращення нормативно-правового регулювання діяльності великих сільськогосподарських підприємств з метою залучення їх до розвитку сільських територій.

Такий розвиток сільського господарства в Україні дозволить створити нові робочі місця в сільській місцевості, що буде сприяти притоку людей в сільські райони. Проте досягнення цих цілей тісно пов'язане з фінансовою підтримкою сільськогосподарських виробників з боку держави на без корупційній основі.

Одним із варіантів ефективної державної підтримки сільськогосподарських виробників могло б бути повернення до спеціального

режиму з ПДВ, який добре зарекомендував себе серед суб'єктів господарювання.

Список використаної літератури:

1. Єфремова І. І., Ломакіна І. Ю. Організаційно-правові форми агробізнесу в Україні. *Порівняльно-аналітичне право*. 2020. № 1. С. 280–286.
2. Зінчук Т. О., Куцмус Н. М. Спільна аграрна політика ЄС на 2023–2027 рр.: амбіції і релевантність Цілям сталого розвитку. *Економіка України*. 2023. № 11. С. 76–96. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2023.11.076>
3. Результати діяльності аграрного сектору. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Performance_of_the_agricultural_sector
4. Спецрежим ПДВ: врятувати сільське господарство і догодити МВФ. URL: <https://epravda.com.ua/columns/2016/03/22/586322/>
5. Статистичний щорічник України за 2023 рік. Державна служба статистики України. Київ, 2024. 269 с.
6. ТОП 10 агрохолдингів України 2024 року. URL: <https://economist.com.ua/top-agricultural-holdings-of-ukraine-in-2024/>
7. Ферми та сільськогосподарські угіддя в Європейському Союзі – статистика. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Farms_and_farmland_in_the_European_Union_-_statistics
8. Ходаківська О. В., Могильний О. М. Агрохолдинги України: аграрна політика та виклики майбутньому. *Економіка АПК*. 2017. № 6. С. 33–41. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/E_apk_2017_6_8